

Respons

Mededelingen van het
Meertens Instituut

Nummer

4

2000

Inhoud

<i>Voorwoord</i>	3
<i>Een bloemlezing uit de Volksverhalenbank</i> Theo Meder	5
<i>Alle lolletjes in de lucht</i> Marc van Oostendorp	11
<i>1 april</i> Eveline Doelman	18
<i>Talen en Culturen in de Utrechtse wijk Lombok en Transvaal</i> Willy Jongenburger	27

Colofon

Respons
Mededelingen van het Meertens Instituut

Samenstelling en redactie

D. Gerritzen en A.H. de Jong

Redactiesecretariaat

Meertens Instituut
Postbus 94264
1090 GG Amsterdam

Vormgeving

I. Meijer

Omslag

Haagse Harrie, illustratie: Marnix Rueb
met dank aan de illustrator
voor beschikbaarstelling

ISSN 1386-3789

1 april

Eveline Doelman

Begin maart dit jaar riep het ruimtevaartcentrum Space Expo in Noordwijk sollicitanten tussen de veertien en de twintig jaar op om zich als kandidaat-astronaut aan te melden voor de eerste reis naar de sterren. De astronaut Wubbo Ockels maakte deel uit van de selectiecommissie. Op 25 maart sloot de sollicitatieprocedure en op 1 april zou de bekendmaking van de Nederlandse kandidaat plaatsvinden. Die dag, tijdens een officiële bijeenkomst, kregen de sollicitanten in plaats van de uitslag te horen dat ze voor de gek waren gehouden waren. Het was 1 april!

Dit was één van de vele aprilgrappen die dit jaar via de media werden verspreid. In vergelijking met voorgaande jaren werd er in de nieuwsberichten opmerkelijk veel aandacht besteed aan 1 april. De rubriek 'En dan dit' van Teletekst publiceerde een dag later zelfs een overzicht van wat er door allerlei instanties en bedrijven aan moppen was gelanceerd. Behalve die van Space Expo waren daar grappen bij van radio Rijnmond, Heineken, het Jeugdjournaal, de Drentse politie, museum De Lakenhal in Leiden en het Schaatsmuseum in Groningen. Ook voor de geschiedenis van de grap hadden de media dit jaar veel belangstelling. Teleac besteedde er aandacht aan tijdens een programma over humor, de Volkskrant ging na waar en wanneer het gebruik is ontstaan, het Utrechts Nieuwsblad stelde vast dat de grappen steeds beroepsmatiger worden, en de Haagsche Courant meldde dat aprilgrappen al sinds mensenheugenis worden gemaakt en ging vervolgens in op de achtergronden van de hedendaagse grap.

Deze aandacht zal te maken hebben met het jaar 2000. In het verlengde van het jaar van de volkscultuur (1999) wordt ook in het eerste jaar van het derde millennium in de pers vaak stilgestaan bij oude en nieuwe tradities. Daarin past de belangstelling voor '1 april'. Maar bestaat de 1-aprilgrap nog wel buiten de media? Komt hij nog voor in een individuele, spontane vorm? Hoe vaak wordt een nietsvermoedend 'slachtoffer' nog uitgestuurd op een ons gaten zonder kaas of een vierkante gaatjesboor, zoals ouderen zich uit hun jeugd herinneren? Hoe vaak horen we nog 1-aprilrijmpjes op straat of op het schoolplein ('1 april, kikker in je bil', 'op 1 april stuur je de gekken waar je wil' of: 'scheer je de gek met wie je wil' en 'op 1 april verloor Alva zijn bril')? Kennen we '1 april' eigenlijk nog in de dagelijkse

omgang? Er lijkt veel veranderd en als we het Utrechts Nieuwsblad moeten geloven, gaat men nu niet alleen veel "professioneler", maar ook "heel wat origineler te werk dan vroeger". Dat waren redenen om met behulp van het door het Meertens Instituut verzamelde - vooral twintigste-eeuwse - materiaal een balans op te maken.

... VRAGENLIJST

In 1965 hebben wij aan onze correspondenten een vragenlijst toegestuurd om inzicht te krijgen in verschillen en veranderingen in de 1-apriltraditie in die tijd. Aan de informanten werd onder andere gevraagd of het gebruik om elkaar op 1 april voor de gek te houden bekend was en zo ja, bij welke groepen, sinds wanneer, of het toe- of afnam en of daar verklaringen voor te geven waren, en verder nog welke grappen gebruikelijk waren.

De verschillen tussen de grappen die door de medewerkers toen als voorbeeld werden gegeven, waren niet groot. Ze gingen van het sturen van iemand om een onzinnige boodschap (een schaar om hooi te knippen) of om een 'loos-alarm'-situatie op te lossen (de koe is los) tot de 'losse' veter, de 'vlek' op de jas en het wijzen naar iets wat er niet is of kan zijn. Uit de antwoorden blijkt in ieder geval wel dat '1 april' in 1965 algemeen gekend werd als een traditionele grappendag: de dag waarop je grappen mag uithalen en moet oppassen zelf niet bij de neus genomen te worden. Vrij algemeen was verder de constatering dat het gebruik afneemt, vooral nog door kinderen wordt gevierd en daarnaast steeds meer door de pers wordt overgenomen. Zo zag bijvoorbeeld een informante '1-april' in Houwerzijl (Groningen) verdwijnen "zoals alle folklore". Ook in IJlst kwam de grap volgens een respondent "minder dan vroeger" voor, en hij toonde met een voorbeeld aan dat '1 april' meer via de pers leefde: "In de krant stond vorig jaar dat de nieuwe boot Race vaarde. Daar gingen mensen naar toe, maar dat was een gemeene Aprilgrap. Van Staveren naar Enkhuizen." Iemand uit Zuidhorn formuleerde het voor die plaats aldus: "Het is, dunkt mij, iets meer openbaar en grootser geworden, doordat kranten, radio, TV etc. zich er mee zijn gaan bezighouden. Het betrof [vroeger] in hoofdzaak kleine grapjes in de familiekring of op school, bv: kijk eens, wat sneeuwt het! of: pas op, een spin! of: je hebt vergeten, het licht in de kamer uit te doen."

... HERKOMST

Hoe oud de aprilgrap is en waar hij vandaan komt, vroeg Eric Arends zich onlangs in het al genoemde artikel in de Volkskrant af. De cultuurhistoricus Jan ter Gouw stelde zich dezelfde vragen 130 jaar eerder. Beiden moesten het antwoord schuldig blijven. "Van waar dit zonderlinge volksvermaak? Niemand weet het. En men zou haast vragen, of niet hij die 't heeft uitgevonden, ons allen tot Aprilsgekken gemaakt heeft, door ons in 't oneindige te laten zoeken zonder 't ooit te kunnen vinden" zegt Ter Gouw in zijn boek *De volksvermaken* (1871). "Wie het weet, mag het zeggen", schrijft Arends.

Eén ding staat echter wel vast. De aprilgrap is een wijdverbreid verschijnsel, dat in bijna heel Europa voorkomt, van Scandinavië tot aan de Middellandse zee, maar ook bekend is in Amerika, Rusland en in Noord-Afrika. In Duitsland noemt men het *aprilschicken* en in Vlaanderen *verzenden*, woorden die herinneren aan het wegsturen van de dwaas om de vergeefse boodschap. In Engeland en Amerika heet het *April fool* of *all foolsday* en in Frankrijk *poisson d'avril*.

... DEN BRIEL

In Nederland wordt nog al eens gedacht dat de inname van Den Briel op 1 april 1572 door de watergeuzen het begin van de 1-aprilgrap is geweest. De stad werd bij verrassing ingenomen. Alva was dus gefopt en sindsdien fopt men elkaar op 1 april. Zo werd en wordt er nog steeds vaak over gedacht en geschreven. In 1993 onderzocht de gemeentearchivaris van Den Briel, C. Glaudemans, een aantal krantenberichten over de aprilgrap, en het viel haar op hoe vaak daarin de oorsprong nog in Den Briel werd gelegd. De vroegste vermelding van het gebruik in onze omgeving (Zuid-Nederland: Gent) dateert echter al uit 1539, 33 jaar voor de inname van Den Briel dus. Er zijn meer landen die een historische gebeurtenis als oorsprong hebben aangevoerd. In Duitsland denkt men dat een grap uitgehaald in 1530 met speculanten op de rijksdag te Augsburg het begin moet zijn geweest. In Frankrijk wordt wel aangenomen dat het begonnen is met de ontsnapping van de prins van Lotharingen op 1 april 1632 uit zijn kasteel in Nancy, waar hij door de Franse koning gevangen werd gehouden. Dat dergelijke nationale geschiedenissen nooit een verklaring kunnen zijn voor het ontstaan van een zo algemene Europese grappendag, is wel duidelijk. Het is zelfs niet onwaarschijnlijk dat die verklaringen ooit

zelf als aprilgrap zijn bedacht en in omloop zijn gebracht, zoals ook Ter Gouw denkt.

Al is de val van Den Briel dan niet het begin van de traditie, de gebeurtenis gaf wel aanleiding tot allerlei spotrijmpjes op Alva waarin gespeeld wordt met de woorden 1 april, bril en Den Briel. Er waren rond 1600 in ieder geval twee varianten in omloop: 'Op d' eersten april, *kreeg* Dukdalf [Duc d'Alva] een bril', en 'Op den eersten april, *verloor* Dukdalf den bril'. 'De bril krijgen' in het eerste rijmpje kan zowel betekenen een lesje geleerd krijgen (de bril op de neus gezet krijgen) als beteugeteld zijn (bril in de betekenis van breidel). In het tweede versje is 'bril' zowel kijkglas als Den Briel. De plaats Den Briel werd als uitkijkpost over de zee vanaf ongeveer 1600 door de lokale overheid inderdaad officieel geassocieerd met een kijkglas. Er zijn uit die tijd ambtelijke voorwerpen bekend waarop een bril is afgebeeld. Maar de rijmpjesmakers hebben misschien al eerder met de klankovereenkomst bril - Den Briel gespeeld. Bij deze beide rijmpjes moet ongetwijfeld ook gedacht zijn aan 1 april als grappendag (dus Alva gefopt). In Zuid-Nederland was het gebruik immers al jaren bekend. Pas uit de negentiende eeuw is echter een rijmpje bekend waarin een 'Alvatekst' is samengesmolten met een traditionele 1-apriltekst en waarin dus expliciet het verband wordt gelegd: 'Op den eersten april, verloor Duk d' Alva sijnen bril, en stuurt men de gekken waar men wil' (1814). Dit rijmpje wijst ons erop dat '1 april' in het begin van de negentiende eeuw in ieder geval leefde, maar daarmee zijn we nog steeds niet dichterbij de oorsprong.

Zeker is wel dat het gebruik tenminste teruggaat tot de zestiende eeuw. De oudst bekende vermelding dateert uit 1508 en is afkomstig uit een Franse bron. Van niet lang daarna, 1539, dateert de al genoemde Zuid-Nederlandse bron. Het gaat hier om een gedicht van de rederijdersdichter Eduard de Dene waarin deze verzendekensdag parodieert. Het plan van een heer om zijn bediende met het oog op een groots opgezet bruiloftsfeest er in alle windrichtingen op uit te sturen voor absurde boodschappen, wordt door de knecht doorzien als verzendekensgrap. Het gedicht heet 'Refereyn vp verzendekens dach / Twelck den eersten April te zyne plach', en in de slotregel van elke strofe zegt de knecht: "Ick vreesse [...] dat ghy my wilt verzenden."

... LACHRITEN?

Er is wel getracht om de herkomst van '1 april' vanuit de mythologie en godsdienstgeschiedenis te verklaren. Die pogingen zijn, voorzover ze niet

vergezocht waren, steeds vastgelopen op het probleem van de continuïteit, het ontbreken van bronnen. Zo zijn er parallellen gezocht in de christelijke godsdienst. Geopperd is bijvoorbeeld dat *poisson*, zoals de grap in Frankrijk heet, een verbastering zou zijn van *passion*, de passie van Christus, en dat de aprilgrap een parodie zou zijn op het heen en weer sturen van Christus van Pilatus naar Herodes en weer terug. Er is ook overeenkomst gezien in het uitzenden van de duif uit de ark van Noach. Sommigen hebben aansluiting gezocht bij de Germaanse mythologie. De maand april was gewijd aan de god Thor, en het Duitse woord *Tor* betekent dwaas. Anderen vonden overeenkomsten in de klassieke oudheid. Bij de Grieken in Thessalië waren in de tweede eeuw lachritten ter ere van de god van de lach Risus bekend. Deze werden jaarlijks gehouden in de maand april – volgens de toenmalige kalender het begin van het nieuwe jaar – om een voorspoedige toekomst te bewerkstelligen. Ze werden door de kerkvaders verboden. Op grond van dat gegeven heeft men wel aangenomen dat de lachritten zich via de Grieken en Romeinen zouden hebben verspreid. Te bewijzen is deze theorie echter niet. We hebben noch informatie over het gebruik zelf en noch over de grappen die gemaakt werden, en er zijn geen bronnen om de periode tot de zestiende eeuw te overbruggen.

... FUNCTIE

Om inzicht te krijgen in het gebruik, kan men zich ook afvragen waaróm er grappen worden gemaakt op 1 april. Wat is de functie van al die dwaasheid? Met dat doel analyseerde de Amerikaanse antropoloog Alan Dundes de structuur van 1-aprilgrappen. Kenmerkend is dat het *practical jokes* zijn. In tegenstelling tot een gewone mop, waarin de oplossing ligt in het vertelde verhaal, moet er bij een *practical joke* iets gedaan moet worden om tot de oplossing te komen. Iemand wordt ergens op uit gestuurd om te ontdekken dat het er niet is. Daarin ziet Dundes overeenkomsten met de grappen die worden uitgehaald tijdens overgangssituaties in het leven, bijvoorbeeld bij jonggehuwden of nieuwkomers in een beroep of een buurt. Zoals *practical jokes* dus kunnen voorkomen bij overgangen en veranderingen in de levenscyclus, zo kunnen ze dat ook op kritische momenten in de kalendercyclus, bij de wisseling van de seizoenen, de maanden en het jaar. Met andere woorden, mensen hebben er behoefte aan om momenten waarbij veranderingen in het leven of in de seizoenen optreden en de regelmaat doorbroken wordt, te markeren door met elkaar als groep iets bijzonders te doen. Bij 1 april, het begin van de lente, kiezen ze voor

grappen. Een grap is een omkering, een tijdelijke doorbrekenig van de routine. Wat onwaar is, is waar; wat dwaas is, is wijs. Wie het niet door heeft, wordt uitgestuurd (tijdelijk uitgesloten uit de gemeenschap) op iets wat er niet is. Nadat hij dat (te laat) ontdekt heeft (na een overgangperiode), wordt hij weer opgenomen in de groep. De nieuwe situatie is ingewijd en het leven kan zijn weg vervolgen. Voorwaarde om zo'n grap te kunnen maken is dat er een groep of een gemeenschap is waarin men elkaar kent. Een 1-aprilgrap maken met een onbekende wekt onbegrip en irritatie. Het is de vraag of die voorwaarden er nu nog wel zijn, en meer algemeen, hoe '1 april' zich in de loop van de twintigste eeuw heeft ontwikkeld.

... MEDIA

Aan het einde van de negentiende eeuw klaagde Ter Gouw al dat alleen nog kinderen 1-aprilgrappen maken, terwijl vroeger iedereen eraan deelnam en het gebruik nog wat voorstelde: van een pak slaag voor het slachtoffer van een alledaagse grap tot intellectueel gezichtsverlies voor het niet doorzien van vernuftige elitaire grappen. "Het gaat er", zegt hij – in een wat romantische impressie – "nu zachtzinniger en onschuldiger aan toe, het is een spel geworden voor schoolknappen en hbsjongeheren: de ene helft der mensen is te verstandig zich voor de gek te laten houden, de andere te braaf om dit anderen ooit te doen."

In 1965 was het overgrote deel van de informanten, jong en oud, ook van mening dat de gewoonte aprilgrappen te maken afneemt. Ook zij stellen vast dat het alleen nog kinderen zijn, maar ook, dat het steeds meer door de pers wordt overgenomen. Als reden voeren zij aan dat de saamhorigheid in de dorpen en buurten verdwijnt door de vele nieuwkomers. De sociale cohesie is weg, de dorps- of buurtgemeenschap verandert. Het leven is zakelijker geworden, er is geen tijd meer, '1 april' wordt flauw en kinderachtig gevonden.

Ook uit het knipselarchief van het Meertens Instituut blijkt dat omstreeks de jaren '60 en '70 de kranten veel aandacht aan de aprilgrap schonken. De dagbladen kwamen in die tijd op 1 april uit met geraffineerde grappen, zelfs op de voorpagina, en het resultaat van de mop werd de volgende dag soms breed uitgemeten. Daarnaast was de pers medium voor grappen van andere instanties. Het Parool bracht in 1954 bijvoorbeeld het bericht dat een zandstrooier de eerste nieuwe zilveren guldens over de zojuist geopende weg Utrecht-Amsterdam zou rondstrooien, en Trouw plaatste in 1974 de uitnodiging van de burgemeester van Spaubroek,

1 APRIL, DE DAG VAN DE WONDERLIJKSTE BEDENKSELS

Grappen, grollen en gekkie

De eerste april staat al sinds mensenheugenis in het teken van de grap. Maar met 'Hé, je veter zit los' kun je niet meer aankomen; aan de moderne 1-aprilgrap gaat een heus denkproces voor. Maar dat is...

Kan die aprilhumor alstublieft stoppen? id

De datum lijkt gerelateerd aan de voorjaarsmachtve- ning (21 maart), wanneer de natuur de mens voor de ge- get houdt met ploelinge veranderingen in het weer. Hoe 1 april precies verbaast houdt met zo'n dag waarop dat we zijn overgeleverd aan vermedens- waarvolg is. De Grote Winkler Prins schrijft dat men woord herinnert aan het heen en weer zenden van Christus van Pontius naar Pilatus of anders aan van Quirinus, het nareniveau van de Romeinen. Maar dat werd op 7 februari gevind er blijkt boven. Niet een festival moet veel ouder zijn. Nederlanders zouden door de Waterscheep, refe- oering van Den Haag door de Verenigde Staten, re- "maar het gebruikte verduidelijking komt van de Amer- De meest plausible verklaring is dat zestende-eweese diplomaat en de Verenigde Staten toen nauts kwam over feestdagen in de 15e eeuw, maar volen "waar was 1 april nieuwsvaarsdag. Toen nauts "maar was 1 april nieuwsvaarsdag. Toen nauts "maar was 1 april nieuwsvaarsdag. Toen nauts

Een goede 1-aprilgrap is net op het randje

Van onze verslaggever FERDI SCHROÖTEN

ALKMAAR - De 1-aprilgrap is het kinderlijke niveau van de samengebonden veters en de kikker in de bil allang ontstegen. Wie anno 2000 een geslaagde val wil zetten, moet heel wat origineler, en professioneler, te werk gaan. Kosten noch moeite worden gespaard tijdens weken, zo niet maanden van voorbereiding. Voor paljassen met minder geduld, creativiteit en precisie liggen tegenwoordig zelfs kant-en-klare instinkers klaar op internet.

Op 1 april gebeurt, 'een week na sluiting van de sollicitatieprocedure op 25 maart 2000'. Het Haarlemse Internetbedrijf Baldey.com kondigde een paar dagen geleden aan dit weekend elke flitscamera van de politie in Nederland uit te schakelen. Computers gaan het politiestelsel kra- ken, waarna internetgebru- kers de lijnen naar de heidscamera's kunne dichtslibben door r- pakketjes met in- sturen.

Brij van Alva gevonden

Om daarvan een idee te geven, verwijst Strouktn naar 1982. Toen liet beeldhouwer Edo van Tettero op de eerste dag van de vierde maand een 'norm beeld' afkomstig van mensen 'aseiland' aanspoelen op 'andvoortse strand. Die 'taat nog steeds te boek 'ste aprilgrap ooit in

Lachen en zuchten over traditionele 1-aprilgrappen

Het doel blijft: een valste- met een subtiel- bij de ni- de prooi- achterdo- in Noordv- al in gesla- vaartcentra- maart beke- nationaal w- gonnen met c- kandidaat-as- sen 14 en 20 j- ste reis naar d- commissie van- thotemetoten- derastronaut w- bepaalt wie de k- kandidaat word- Via internet mek- prompt massaal j- aan, terwijl ze toe- meerd hadden moe- Do goede lezer zag- meteen dat de beke- een was een item op-

DEN HAAG - Niet iedereen kon er even hartelijk om lachen, maar de datum zorgde ook dit jaar onontkoombaar voor grappen. Nieuwe Neder- landse astronauten, een alcer- holvrij biertje dat huistert naar de naam Youppie of een museum dat een prehistori- sche klapschaats tentoonstelt. zaterdag was het 1 april. Het Jeugdjournaal had zelf een grap verzonden. In de uit- dit jaar voor wat

men. Maandenlang is in de singels van Leiden gezocht naar blindgangers uit de Tweede Wereldoorlog. Bom- men werden niet gevonden, maar de Lakental toonde za- terdag wel een penseel van Rembrandt, dat daar zou zijn gevonden. Een paar 1-aprilgrappen vielen dit jaar uitgesproken slecht. Tabaksfabrikant Phi- lip Morris en de Koninklijke Florecabond Nederland kon- den niet lachen om de grap 'niet-okersung' toebehoren aan ko- ningin Beatrix. Wie nu nog geen beletje heeft horen rin- kelen, maakt grote kans za- terdag uitgelachen te worden op de kijkdag bij het politi- bureau in Assen

Stunt

Om daarvan een idee te geven, verwijst Strouktn naar 1982. Toen liet beeldhouwer Edo van Tettero op de eerste dag van de vierde maand een 'norm beeld' afkomstig van mensen 'aseiland' aanspoelen op 'andvoortse strand. Die 'taat nog steeds te boek 'ste aprilgrap ooit in

Stunt

Om daarvan een idee te geven, verwijst Strouktn naar 1982. Toen liet beeldhouwer Edo van Tettero op de eerste dag van de vierde maand een 'norm beeld' afkomstig van mensen 'aseiland' aanspoelen op 'andvoortse strand. Die 'taat nog steeds te boek 'ste aprilgrap ooit in

speciaal gericht aan vrouwen, om een bezoek te brengen aan zijn bijna uitsluitend door mannen bewoonde (maar, zoals later bleek, fictieve) gemeente. De verklaring voor deze belangstelling in de media moeten we zoeken in de maatschappelijke ontwikkelingen in die tijd. De toenmalige samenleving kenmerkte zich door een kritische en sociale betrokkenheid, door idealisme en creativiteit, door groepsgevoel en solidariteit, weliswaar niet op buurtniveau, maar via steeds ruimere, ook internationale, uitwisselingen en contacten. In zo'n klimaat past wél een anonieme 1-aprilmop die zich richt tot een grote anonieme groep van gelijkgestemden, maar niét een individuele mop die zich richt tot onbekende buurtbewoners.

Maar die tijd is weer voorbij. De kenmerken van de samenleving zijn nu zakelijkheid, efficiëntie, snelheid, vluchtigheid en individualisme, en groe- pen veranderen steeds sneller van samenstelling. Is er voor de grote dag- bladen dan nog reden om de beste mop op de voorpagina te hebben? Want welke lezer heeft nog tijd om hem te doorzien en erom te lachen, of om hem te geloven en ervoor op de been te komen? Hoe goed moet hij wel niet zijn om niet kinderachtig gevonden te worden? En hoe 'gevaarlijk' is het om je als landelijk nieuwsblad te laten gebruiken voor moppen van anderen? Het ANP doet tegenwoordig dan ook zijn uiterste best om geen 1- aprilmoppen tussen de persberichten van overheid en bedrijven te laten passeren, zegt een woordvoerder van het persbureau in de Haagse Cou- rant van 1-4-2000.

Het zou kunnen zijn dat de 1-aprilgrap nu ook in de pers - althans in de landelijke pers - weer aan het verdwijnen is, net als eerder de moppen thuis en in de buurt. Er lijkt in ieder geval een verschuiving waarneem- baar. Er worden ieder jaar via nieuwsberichten nog moppen verspreid, maar mijn indruk is dat dat zich steeds meer beperkt tot de secundaire media: de regionale omroep, het Jeugdjournaal, de lokale kranten en de wijkbladen. Daar worden de grappen tegenwoordig in toenemende mate door allerlei instanties geëxploiteerd. Gemeenten werken bijvoorbeeld hard aan herstel en bevordering van de sociale cohesie in buurten, en aprilgrappen in buurtbladen kunnen daarbij functioneel zijn. In de regio- nale pers zal de mop dus waarschijnlijk niet zo snel verdwijnen. Net als de gemeenten zien we ook de musea en bedrijven gebruikmaken van de 1- aprilgrap als publiekstrekker of reclamemiddel. Zo probeerde het Schaats- museum in Groningen via de regionale media dit jaar publiek te werven met de tentoonstelling van een net opgegraven 2000 jaar oude klapschaats 'de klapglis'. Heineken lanceerde met dat doel een nieuw, maar fictief alcoholvrij bier 'Youppie', en de politie in Drente vroeg aandacht voor de

goede zaak door mensen naar een F16-flitsstraaljager met ingebouwde snelheidscontrolecamera te lokken, die zou zijn opgesteld bij het politiebureau.

Zoals veel andere traditionele cultuur is '1 april' nu vooral een middel voor uiteenlopende instanties om de belangstelling van het publiek te wekken. En daarvoor worden, zoals het Utrechts Nieuwsblad schrijft, steeds vaker beroepskrachten ingeschakeld, een ontwikkeling die gelijke tred houdt met de professionalisering van *public relation* en reclame. In de dagelijkse omgang tussen mensen thuis, op school, op het werk en in de buurt, en in de landelijke pers heeft de grap steeds minder een functie. Het ziet er naar uit dat '1 april' steeds commerciëler zal worden.

De ontwikkelingen gaan echter verder, want er is al weer een nieuw terrein waar de aprilgrap zijn intrede heeft gedaan: de wereld van de elektronische media. Er is zelfs een bedrijf op internet dat kant-en-klare 1-april-e-mails aanbiedt. Welke verschuivingen dat in de traditie teweeg zal brengen, is niet te voorzien. Bij het Meertens Instituut ligt in ieder geval de taak om ook die te blijven volgen.

Geraadpleegde bronnen

- Jan ter Gouw, *De volksvermaken* (Haarlem 1871)
Pr. Janssen C.ss.R., 'Een-april, verzendekensdag. Betekenis en oorsprong',
Oostvlaamsche Zanten 33, 4 (1958) 107-122
Alan Dundes, 'April fool and april fish. Towards a theory of ritual pranks',
Etnofoor 1, 1 (1988) 4-14
C. Glaudemans, 'De grap van 1 april, Alva's bril en Brielle', *Brielse Mare* 4,
1 (1994) 6-19
Vragenlijst 31 (1965) Archief Meertens Instituut
Knipselarchief Meertens Instituut